

BORREGAARDSVEIEN 5

Arkeologisk overvåking i forbindelse med riving

Nora Front Furan

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Borregaardsveien 5 Arkeologisk overvåking i forbindelse med riving	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 155/2017	Publiseringsdato [Publiseringsdato]
	Prosjektnummer 1021093	Oppdragstidspunkt 28.11.-29.11.2017
	Forsidebilde Arbeidsbilde, sett mot N. Foto-nr: Cf53329_NIKU_0004	
Forfatter(e) Nora Front Furan	Sider 18	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Nora Front Furan
Prosjektmedarbeider(e)
Kvalitetssikrer Chris McLees

Oppdragsgiver(e) Østfoldmuseene

<p>Sammendrag</p> <p>I forbindelse med riving av Borregaardsveien 5 ble det foretatt en arkeologisk overvåking av fjerning av kjelleren til bygget. Ved oppstart av feltarbeidet ble det klart at det likevel ikke var behov for å fjerne hele kjelleren, kun enkelte steiner som stakk opp fra bakken. Det ble gravd to grøfter på området, en ved det sørvestre hjørnet og en ved det sørøstre hjørnet av kjelleren. Det ble ikke observert kulturlag annet enn rivningsrester fra huset, og det ble kun gravd ned til maks 70 cm under bakken. I forbindelse med rivingen skulle også vannet inn til bygget stoppes og det måtte derfor graves en mindre grøft rett utenfor bygningen mot øst, midt i Borregaardsveien. Dette tiltaket var ikke omtalt i vedtaket til Riksantikvaren, men var del av søknaden til Østfoldmuseene og hadde blitt utelatt ved en feil. Arbeidet ble overvåket på samme budsjett, og det ble i hovedsak funnet påførte masser. Det ble ikke avdekket automatisk fredete kulturminner ved denne undersøkelsen.</p>

Emneord Sarpsborg, Borregaardsveien, Olavsvollen

Avdelingsleder

Lise-Marie Bye Johansen

Forord

I forbindelse med riving av kjeller til Borregaardsveien 5 i Sarpsborg, ble det utført en arkeologisk overvåking av arbeidene 28.-29.11.2017. NIKU takker for samarbeidet med alle involverte.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	7
2	Tiltakets omfang.....	7
3	Historikk og faglige forhold	7
4	Gjennomføring og metode.....	8
5	Resultater	11
6	Konklusjon.....	13
7	Litteratur.....	13
8	Vedlegg.....	14

1 Innledning

Østfoldmuseene søkte Riksantikvaren om dispensasjon fra Lov om kulturminner av 9. juni 1978 (kml) for gravearbeider i forbindelse med riving av Borregaardsveien 5, Sarpsborg kommune.

Riksantikvaren mottok søknaden 10.2.2017, supplert 28.4.2017. NIKU ble bedt om å utarbeide forslag til prosjektbeskrivelse og budsjett, og mottok oppdragsbestillingen fra Riksantikvaren 2.5.2017. NIKU leverte prosjektbeskrivelse og budsjett 30.5.2017, og Riksantikvaren fattet vedtak i saken 2.6.2017 (RA ref. 17/00358-7).

2 Tiltakets omfang

Østfoldmuseene ønsket å rive Borregaardsveien 5, samt garasje og gjerder inne på museumsområdet til Borgarsyssel. Bygget hadde full kjeller. Det var krypkjeller under glassverandaen og det var to store trapper der som man ikke visste hvordan var fundamentert. Bygningene kunne rives, men da man skulle fjerne nedre del av grunnmur og trapper ønsket Riksantikvaren at det var arkeolog tilstede. Også del av tiltaket var graving av en grøft ned til vannledningen for å stoppe denne.

Figur 1: Oversikt ved start, fjerning av rivningsmasser. Sett mot vest. Foto-nr: Cf53329_NIKU_0003.

3 Historikk og faglige forhold

Tiltaksområdet lå innenfor det automatisk fredede kulturminnet "Middelalderbyen Sarpsborg", id. 49977, inne på Borgarsyssel museums område.

I følge sagaene ble byen Borg anlagt av Olav Haraldsson i 1016/17, som lot bygge en stor voll som avsperrtet et høyt nes ved Sarpsfossen i Glomma (Norseng 2005). En kongsgård og en Mariakirke ble siden bygget, og senere flere kirker. Byen brant 1567 og ble ikke gjenoppbygd før langt senere. I 1702 raste imidlertid størstedelen av det det gamle byområdet innenfor vollen ut i elva. Selve

bybebyggelsen i Borg er ikke kjent, da det meste trolig raste ut ved jordfallet. Det samme gjorde trolig hovedgården Borge gård (Borregård). Det er antatt at middelalderbebyggelsen hovedsakelig lå bak vollen. På Borregaardsveien 5 ble det i 1927 under glassverandaen tilhørende bygningen på eiendommen funnet en laftekasse med seks omfar som ble tolket som en port i Olavsvollen (Vattekar 2016). Denne, sammen med eldre kart og funn av et ca. 10 meter bredt belte av rundkamp i hagen til Borregaardsveien 9 (tolket som vollfundament) er det antatt at vollen kan ha ligget øst for Nicolaikirken og krysset St. Marie gate, vest for jernbanesporet til Borregaard og vest for Borregaardsveien. Det er uklart hvorvidt laftekassa på Borregaardsveien 5 ble fjernet ved byggingen, eller om denne fortsatt ligger bevart under glassverandaen.

Arkeologiske undersøkelser i nyere tid innenfor middelalderbyen har i liten grad avdekket levninger fra middelalderen. Ved gravearbeidene for legging av fjernvarme i 2015 ble det gravd i Vollgata og noe på museumsområdet (Furan 2015b). Det ble i hovedsak registrert påfylte masser fra moderne tid i hele grøfta, og kun en liten stripe kulturlag fra nyere tid ble observert nærmest Kirkegata. Også i 2015 ble det foretatt en forundersøkelse og en utgravning i forbindelse med oppføringen av et nytt formidlingsbygg på Borgarsyssel (Furan 2015a). En brønn i tre ble avdekket og utgravd, og treverket ble dendrokronologisk datert til ca. år 1546. I fyllet ble det funnet dyrebein, læravfall og tidlig etterreformatorisk keramikk. På samme tomt ble det i 2014 også foretatt en forundersøkelse hvor det ble gravd grøfter (Engen 2014). Det ble ikke avdekket konstruksjoner eldre enn tidligst fra 1800-tallet. I 2013 ble det foretatt grunnboringer på museumsområdet, de fleste sør på området og ved Kantskjærboligen (Helstad 2014). Det ble ikke registrert levninger fra middelalder på noen av borepunktene. Ved museets administrasjonsbygg ble det utført en forundersøkelse i 2012 (Johansen 2012). Her ble det gravd tre små grøfter. Det ble ikke påvist kulturlag fra middelalder.

I 1977 ble grøftearbeider i Borregårdsveien overvåket av arkeolog uten at det ble påvist eldre kulturlag. I 1958 utførte Bernt C. Lange utgravninger på tomte Borregaardsveien 8 (Vattekar 2016). Området ligger innenfor vollen, nær raskanten fra 1702 i øst. Det ble avdekket en relativt stor steinbrolegning med funn av en 3 meter bred steinbrolagt gate med fundamenter for trebebyggelse på begge sider.

4 Gjennomføring og metode

Det arkeologiske arbeidet ble gjennomført som en arkeologisk overvåking av prosjektleder og arkeolog Nora Front Furan over to dager, 28. og 29. november 2017. Været var kaldt og vinterlig, med noen snøbyger. Gravemannskapet var fra Andreassens Entreprenørforretning A/S. Tiltaksområdet lå dels svært åpent til da bygningene var revet, men der hvor det skulle graves en grøft ned for å stenge av vannet, var det mange store trær (fig. 1). Innmålingen der var derfor vanskelig, men ellers var forholdene for digital innmåling med CPOS gode. Kartet vedlagt er derfor basert på delvis eksakt innmåling (der hvor bygningene har stått) og er dels georeferert (grøft for stenging av vannet).

Ved oppstart var gravemannskapet i ferd med å avslutte arbeidet med å fjerne løse rivningsmasser. Etter samtale med maskinføreren ble det klart at det ikke var nødvendig å fjerne mer av kjelleren enn enkelte steiner fra grunnmuren som stakk opp fra bakken. Det hadde vist seg at kjelleren var fylt igjen med betong, og man måtte derfor ikke trenge å fjerne store deler av kjelleren slik det var informert om tidligere. Området hvor bygningene hadde stått skulle i stedet planeres ut og restene

etter kjelleren skulle da bli værende under bakken. Dette betydde at den arkeologiske overvåkingen ble langt mindre omfattende enn prosjektert. Det ble kun fjernet stein fra hjørnene av huset i SV og SØ, og det ble gravd to små grøfter for fjerne steinene her (fig. 2 - 4). Grøftene ble ca. 50-70 cm dype og begge steder det ble det kun observert matjord og rivningsmasser. Steiner i grunnmuren dukket opp enkelte steder under de fjernede steinene/i bunnen av grøfta.

Figur 2: Fjerning av grunnmursteiner. Sett mot nord. Foto-nr: Cf53329_NIKU_0007.

Figur 3: Ferdig gravd, SV-hjørnet profil. Sett mot vest. Foto-nr: Cf53329_NIKU_0008.

Figur 4: SØ-hjørnet, ferdig gravd. Sett mot sør. Foto-nr: Cf53329_NIKU_0014.

Etter endt graving på eiendommen opplyste gravemannskapet om at det også skulle graves utenfor byggeplassen mot øst, i gangstien som går bak museet, for å stoppe vannet inn til eiendommen. Dette var nye opplysninger og inngikk ikke i prosjektbeskrivelsen vedtatt av Riksantikvaren. Undertegnede ringte derfor Live Johannessen v/Riksantikvaren for å spørre om dette. Det ble da klart at tiltaket var søkt om og godkjent, men at det ved en glipp ikke hadde kommet med i teksten til verken oppdragsbestillingen eller i vedtaket for de arkeologiske undersøkelsene. Da det var brukt mindre timer på det planlagte gravearbeidet enn budsjettert for, var det imidlertid uproblematisk å følge også dette gravearbeidet.

Gravingen for stoppekran var ikke planlagt før dagen etter, og skulle foregå i allerede omrotede masser. Gravingen startet i sør og det ble gravd en liten grøft mot nord. Koblingspunktet var vanskelig å finne og grøfta ble derfor utvidet ved flere anledninger til man til slutt fant denne. Dette tok noe tid. Det ble ikke observert sikre kulturlag, men en mindre lomme på profilveggen mot sør bestående av silt og humus (K6) kan muligens være et nedbrutt kulturlag med ukjent datering. Det inneholdt ingen funn, men ga ellers inntrykk av å være menneskelig avsatt. Foruten dette laget bestod massene av omrotet matjord etter tidligere gravearbeid i nyere tid.

Figur 5: Arbeidsbilde utvidelse VA. Sett mot nord-vest. Foto-nr: Cf53329_NIKU_0032.

5 Resultater

Det ble registrert et fåtall stratigrafiske kontekster. I det følgende gis en kort oversikt over de observerte kontekstene.

Kjelleren til Borregaardsveien 5 (fig. 6):

K1 Gress/rivningsmasser. 5-10 cm tykt.

K2 Matjord med rivningsmasser i form av knust rød teglstein, glassbiter, oppsmuldret treverk og betongbiter. Enkelte røtter. Ca. 50 cm tykt.

K3 Gulgrå sand. Fra 50-70 cm under terreng. Del av planering for kjelleren.

Figur 6: Ferdig gravd, SV-hjørnet profil. Sett mot vest. Foto-nr: Cf53329_NIKU_0010.

Grøft ned til VA i gangstien øst for eiendommen (fig. 7):

Ca. 4 m lang, 2 m bred og 95-130 cm dyp

Bestod av følgende lag:

K4 Asfalt. 10 cm tykt.

K5 Omrotede masser fra nyere tid påfylt rundt vannrøret. 20-30 cm tykt.

K6 Brungrå silt og humus med noe leire. Ingen gjenstander, men gir likevel inntrykk av å være kulturlag. Ca. 50 cm tykt.

K7 Naturbakke fra 45-75 cm under terreng.

Figur 7: Ferdig gravd for VA, østlig profil. Sett mot øst. Foto-nr: Cf53329_NIKU_0025.

6 Konklusjon

I forbindelse med riving av Borregaardsveien 5 ble det foretatt en arkeologisk overvåking av fjerning av kjelleren til bygget. Ved oppstart av feltarbeidet ble det klart at det likevel ikke var behov for å fjerne kjelleren helt, kun enkelte steiner som stakk opp fra bakken. Det ble gravd to grøfter på området, en ved det sørvestre hjørnet og en ved det sørøstre hjørnet av kjelleren. Det ble ikke observert kulturlag annet enn rivningsrester fra huset, og det ble kun gravd ned til maks 70 cm under bakken. I forbindelse med rivingen skulle også vannet inn til bygget stoppes og det måtte derfor graves en mindre grøft rett utenfor eiendommen mot øst, midt i Borregaardsveien. Dette tiltaket var ikke omtalt i vedtaket til Riksantikvaren, men var del av søknaden til Østfoldmuseene og hadde blitt utelatt ved en feil. Arbeidet ble overvåket på samme budsjett, og det ble ikke funnet sikre kulturlag. Det ble ikke avdekket automatisk fredete kulturminner ved denne undersøkelsen.

7 Litteratur

Buckholm, M. B. 2010. St. Nikolas, kirkeruins hemmeligheter. Wiwar, hefte 71, nr 1, s. 37-39. Østfold historielag.

Johansen, L- M Bye. 2012. Borgarsyssel museum. Arkeologisk forundersøkelse i forbindelse med ombygging av administrasjonsbygg. NIKU Oppdragsrapport 146/2012.

Engen, T. 2014. Borgarsyssel museum. Arkeologisk forundersøkelse i forbindelse med nytt formidlingsbygg for Borgarsyssel museum, Sarpsborg kommune. NIKU oppdragsrapport 152/2014.

Furan, N. F. 2015a. Borgarsyssel. Arkeologisk utgravning i forbindelse med etablering av nytt formidlingsbygg. NIKU Oppdragsrapport 119/2015.

Furan, N. F. 2015b. Borgarsyssel. Graving for legging av fjernvarme til administrasjonsbygget og det nye formidlingsbygget ved Borgarsyssel museum i Sarpsborg. NIKU Oppdragsrapport 155/2015.

Helstad, M. 2014. Grunnundersøkelse på Borgarsyssel museumsområde, Sarpsborg 2013. Overvåking og dokumentasjon av boreprøver. NIKU Oppdragsrapport 20/2014.

Norseng, P. G. 2005. I Borgarsysle, bind 2 i Østfolds historie. Østfold fylkeskommune.

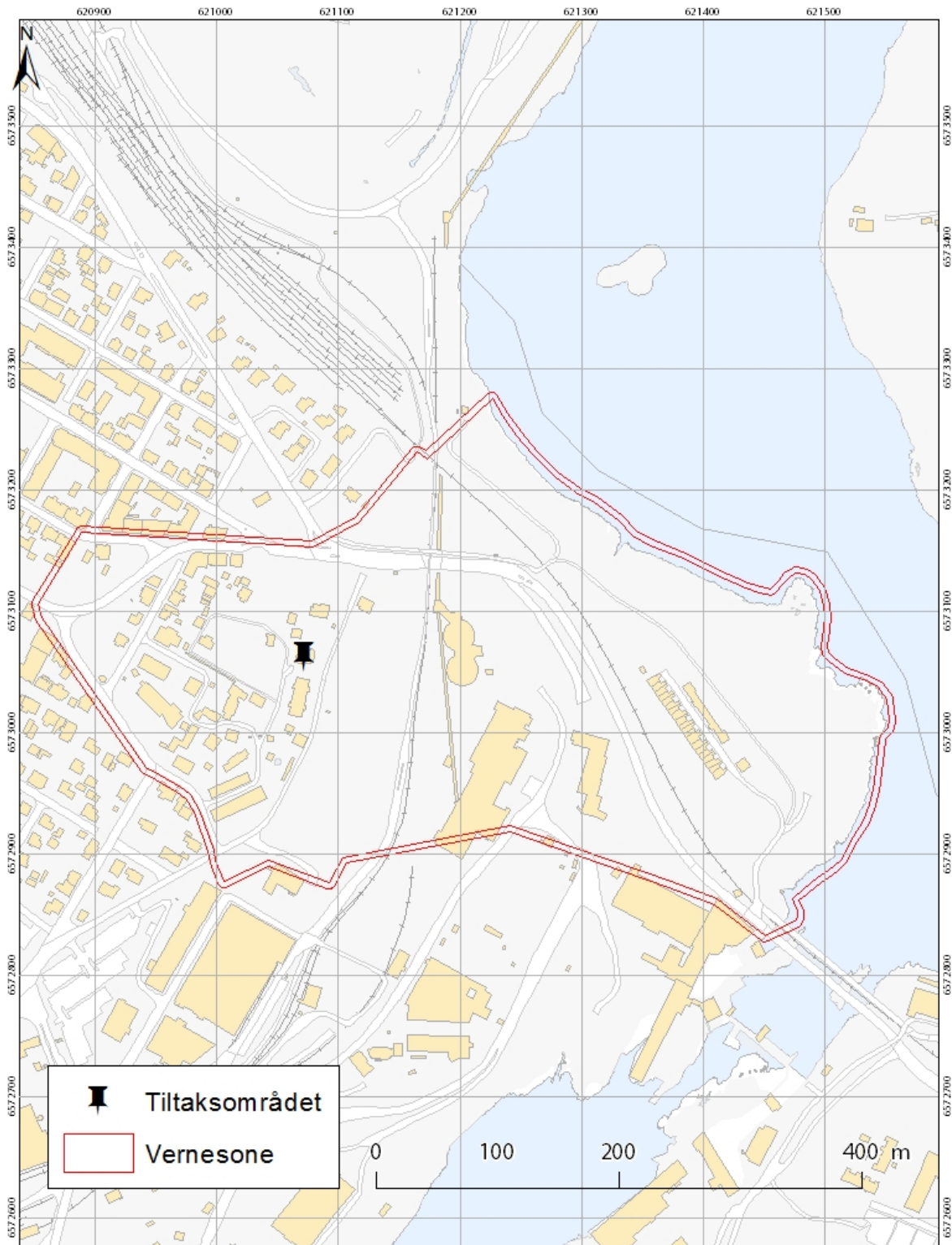
Vattekar, M. B. B. 2016. Olavsvollen i Sarpsborg. St. Olavs vold. Borgarsyssel museum, årbok nr. 10. Sarpsborg.

8 Vedlegg

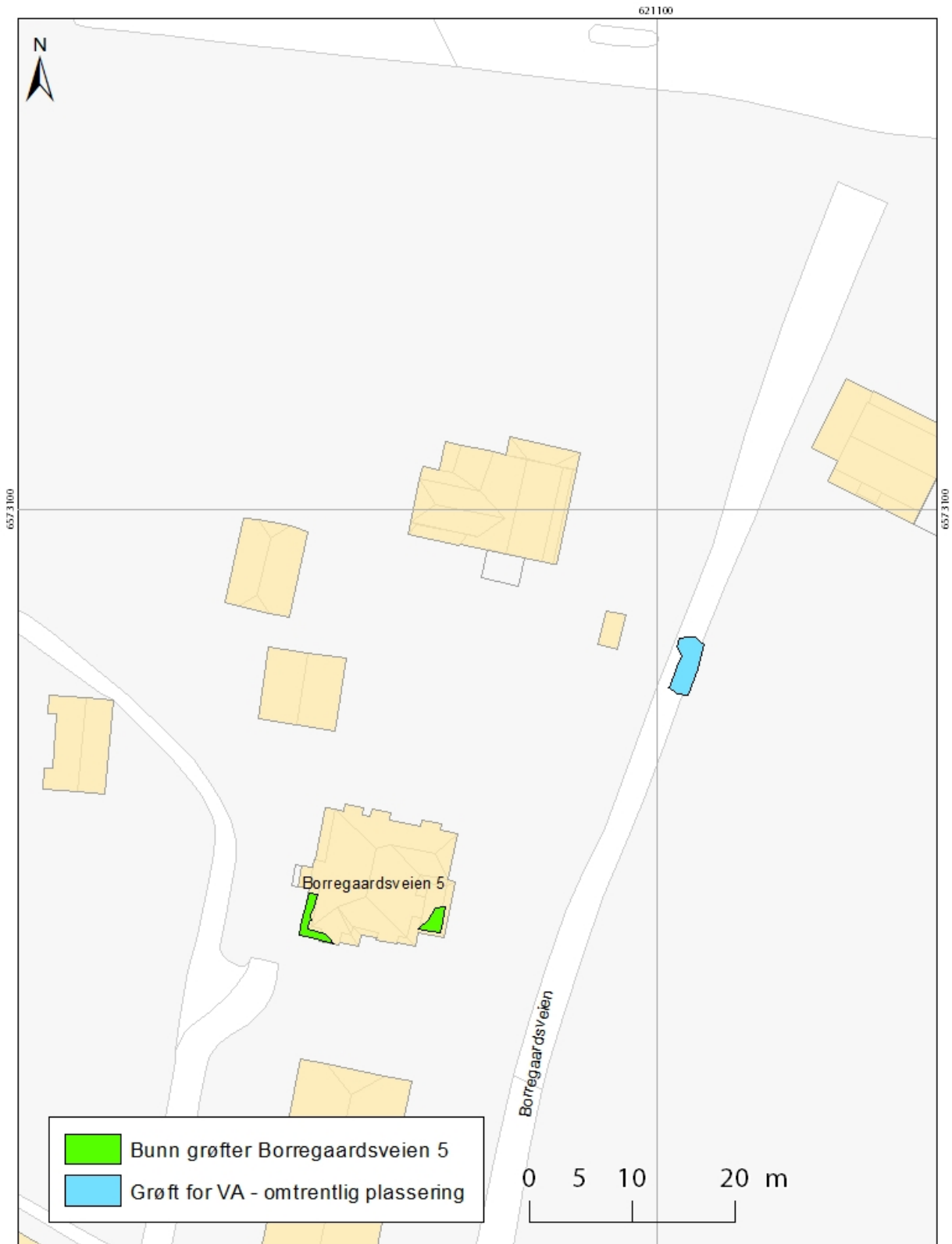
Fotoliste

Filnavn	Opptaksdato	Motiv	Sett mot	Fotograf
Cf53329_NIKU_0001.JPG	28.11.2017	Oversikt før oppstart	S	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0002.JPG	28.11.2017	Oversikt før oppstart	SV	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0003.JPG	28.11.2017	Oversikt før oppstart	V	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0004.JPG	28.11.2017	Oversikt før oppstart	N	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0005.JPG	28.11.2017	Oversikt før oppstart	V	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0006.JPG	28.11.2017	Fjerning av grunnmursteiner	ØNØ	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0007.JPG	28.11.2017	Fjerning av grunnmursteiner	N	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0008.JPG	28.11.2017	Ferdig gravd, SV-hjørnet profil	V	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0009.JPG	28.11.2017	Ferdig gravd, SV-hjørnet profil	V	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0010.JPG	28.11.2017	Ferdig gravd, SV-hjørnet profil	V	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0011.JPG	28.11.2017	Ferdig gravd, SV-hjørnet profil	S	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0012.JPG	28.11.2017	Ferdig gravd, SV-hjørnet profil	S	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0013.JPG	28.11.2017	Ferdig gravd, SV-hjørnet profil	SØ	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0014.JPG	28.11.2017	SØ-hjørnet, ferdig gravd	S	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0015.JPG	28.11.2017	SØ-hjørnet, ferdig gravd	S	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0016.JPG	28.11.2017	SØ-hjørnet, ferdig gravd	N	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0017.JPG	28.11.2017	Oversikt begge grøfter/hjørner	V	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0018.JPG	28.11.2017	SØ-hjørnet, plan	V	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0019.JPG	28.11.2017	SØ-hjørnet, plan	SØ	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0020.JPG	28.11.2017	SØ-hjørnet, plan	SSV	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0021.JPG	29.11.2017	Oversikt graving VA utenfor gjerdet	NV	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0022.JPG	29.11.2017	Oversikt graving VA utenfor gjerdet	NV	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0023.JPG	29.11.2017	Arbeidsbilde	N	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0024.JPG	29.11.2017	Ferdig gravd for VA, profil mot Ø	Ø	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0025.JPG	29.11.2017	Ferdig gravd for VA, profil mot Ø	Ø	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0026.JPG	29.11.2017	Ferdig gravd for VA, profil mot Ø	Ø	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0027.JPG	29.11.2017	Ferdig gravd for VA, profil mot Ø	Ø	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0028.JPG	29.11.2017	Ferdig gravd VA	S	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0029.JPG	29.11.2017	Ferdig gravd for VA, profil mot Ø	Ø	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0030.JPG	29.11.2017	Ferdig gravd VA	N	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0031.JPG	29.11.2017	Utvidelse, ferdig gravd VA	NV	Nora Furan
Cf53329_NIKU_0032.JPG	29.11.2017	Arbeidsbilde utvidelse VA	NV	Nora Furan

Kart

	Prosjektnr: 1021093	
	Prosjektnavn: Arkeologisk overvåking i forbindelse med riving av Borregaard	veien 5 EUREF89/UTM 32
	Oppdragsrapport: 155/2017	Kartgrunnlag: Statens kartverk, Geovekst og kommuner

Prosjektnr: 1021093	
Prosjektnavn: Arkeologisk overvåking i forbindelse med riving av Borregaardsveien 5	EUREF89/UTM 32
Oppdragsrapport: 155/2017	Kartgrunnlag: Statens kartverk, Geovekst og kommuner

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 155/2017

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00